

szítése magát az illusztrátort segíthette volna abban, hogy munka közben felfedezze a kapcsolódási pontokat, vizuálisan is egymásba játssza a történeteket. Így azonban a képanyag megmarad elkülönült, esetleges halmaznak, amelyek csak itt-ott gazdagítják a kötetben szereplő szövegeket. (Móra)

NAGY GABRIELLA ÁGNES

## *Zöldek vagy barnák?*

DANIEL HÖRA: *BETOLAKODÓK*; FORD. BÁN ZOLTÁN ANDRÁS

„Barna föld”, „barna talaj”: talán így lehetne visszaadni Daniel Höra 2012-es regényének eredeti címét (*Braune Erde*), amelyről az olvasó a nemzetiszocialista mozgalomra, illetve a hozzájuk kötődő paramilitáris szervezetre, a Sturmabteilungra asszociálhat, akik „barnaingesekként” híresültek el. A könyv 2018-ban, a Scolar Kiadónál jelent meg magyar nyelven, Bán Zoltán András fordításában. A magyar cím – *Betolakodók* – nem idéz meg semmiféle ideológiát, így az olvasó egy ideig még gyanútlanul követheti, hogyan próbál egy barátságosnak tűnő család beilleszkedni egy zárt közösség életébe.

Nem a cím az egyetlen, amely a (német) olvasó számára erős asszociatív erővel bírhat. A cselekmény kezdetén egy csendes, kiüresedő faluba, Bütenowba csöppenünk, ahol az emberek elidegenedtek egymástól, nyoma sincs a vidéki „mindenki ismer és segít mindenkit” romantikának. Ez a környezet Hermann Hesse *Kerék alatt*jának helyszínére emlékeztet, amely szintén egy olyan alvó település, ahol a lakók csak felszínesen törődnek egymással, de azért léteznek bizonyos kimondatlan követelmények arról, kinek hogyan kellene viselkednie – a sekélyes kapcsolatok és az irreális elvárások pedig tragédiához vezetnek. Számos német és osztrák iskolában a *Kerék alatt* ajánlott olvasmány, amely így megkapta az „ifjúsági” címkét is az utókor elemzőitől. A nagy klasszikussal ellentétben a *Betolakodók* „vállaltan” ifjúsági regény, ennek megfelelően a Scolar abban a sorozatban jelentette meg, amelyben például Janne Teller *Semmije* is szerepel. A köteteken nem található korosztályi ajánlás, de egységes méretük, tipográfiájuk, figyelemfelkeltő borítójuk egyértelművé teszi, hogy a fiatalokat szólítják meg. A sorozat tematikailag igen heterogén, azonban kivétel nélkül magas színvonalú, izgalmas, gondolatébresztő regényeket gyűjt egybe: olvashatunk a gyászfeldolgozás nehézségeiről és megható pillanatairól (John Williams: *Luke és Jon*), skizofréniáról és autizmusról (Nathan Filer: *A zuhanás sokkja*), két magányos srác szórakoztató road tripjéről (Wolfgang Herrndorf: *Csikk*) vagy a kamaszélet nagy kérdéseiről (Takeshi Kitano: *Füü*).

A felsorolt művekre markáns, többnyire egyes szám első személyű elbeszélői hangok jellemzőek, és nincs ez másként a *Betolakodók*ban sem. A szülei korai elhunytja miatt árván maradt, a nagynénjééknél megtűrt rokonként nevelkedő Ben narrátorként való szerepeltetése figyelemre méltó megoldás, mert ezáltal képet kapunk arról, hogy általában milyen háttérből érkeznek azok a fiatalok, akik valamilyen szélsőséges csoport tagjává válnak. Ben az alábbiakat írja a nagynénjéről: „az

tény, hogy Jeske néni magához vett a szülei halála után, de valahogy mindig érzékeltette, hogy voltaképpen nem tartozom a családhoz” (16.). Gyakran előfordul, hogy bizonytalan kötődésű, elég jó szülői mintákkal nem rendelkező fiatalok radikalizálódnak, erőszakszervezetekbe sodródnak, és ezt a folyamatot követhetjük nyomon Ben elbeszélésében is, amelyet időnként dőlt betűs részek szakítanak meg. Ezekben valamilyen tragikus eseményről olvashatunk, amelynek következményei elől a fiú menekülni kényszerül. Úgy gondolom, ezek az előretekinthető részek nem tesznek hozzá plusz réteget a cselekményhez, hiszen a történetből fokozatosan kibomló feszültség önmagában is elegendő volna ahhoz, hogy a befogadó megsejtse: ennek a sztorinak nem lesz jó vége.

Bütenowba egy nap különös társaság költözik: apa, anya és kamaszlányuk, valamint az apa testvére, két ikerfiával. A helység lakói először gyanakvással figyelik őket, ám a dolgozó fiatalok hamarosan a bizalmukba férkőznek, hiszen csak helyben termelt zöldségeket, gyümölcsöket esznek, maguk is gazdálkodnak, és gyógynövények segítségével kúrálják az időseket, betegeket, akikre azelőtt hónapszám nem is nyitotta az ajtót senki. Mi lenne ebben veszélyes? A regény lassan csepegteti az információkat: az első meghökkentető mozzanat, hogy az ikrek, Konrad és Gunter ki akarják tenni házukra a birodalmi zászlót, de ezt nagybátyjuk, Reinhold megtiltja nekik. Később azt is megtudjuk, hogy a kamaszlány, Freya kedvenc zenésze Oswald Morgenthau, aki Németországot dicsőítő dalokat ír, az elbeszélő szerint „rémis zenével” hangszerelve. A különös jelek nyomán a könyv első harmadában kiderül, hogy a jóindulatúnak tűnő emberek a neonáci elvek hívei, ezen belül is vélhetően – bár ez a szó nem szerepel a műben – az „Artamanen” mozgalom újraélesztői. Az Artamanen-Gesellschaft a „vér és föld” („Blut und Boden”) ideológia nyomán a természethez való visszatérést szorgalmazta az 1920-as évektől kezdve: szerintük a német rassz a hazai föld egészséges termése által tudja regenerálni saját magát, és elkerülni a keveredést más népekkel. A szélsőjobboldali társulás tagjainak legnagyobb része a '30-as években a náci párt tagja lett, így önálló mozgalomként megszűnt létezni. Manapság Mecklenburg-Elő-Pomerániában kezd új erőre kapni ez a koncepció, ahogy erről a *Wiener Zeitung* is tudósít egy 2016-os cikkben: „a zöld biozöldségek közé barna gyümölcsök keverednek” (Edwin Baumgartner: *Bio, Blut und Boden*, Wiener Zeitung, 2016. 07. 06.).

Daniel Höra művének aktualitása megkérdőjelezhetetlen: ma, amikor a fiatalok különféle radikális eszmék terjedését látják maguk körül, lényeges, hogy szembe-süljenek azzal, hová vezethet, ha egy csoport magát felsőbbrendűnek tartja másoknál, és ezen az alapon gyűlölködő, kirekesztő eszméket terjeszt. Példázatos módon a francia szerző, Franck Pavloff *Barna bajnal* című novellája is hasonló figyelemfelhívásra törekszik; a szöveg Magyarországon 2017-ben papírszínházas feldolgozásban jelent meg. Itt két barát történetén keresztül kísérhetjük végig, hogyan tolakszik bele egy elnyomó, kirekesztő rendszer polgárainak magánéletébe, döntéseibe, akár visszamenőleges hatállyal is. A *Betolakodókban* a példázatjelleg kevésbé érvényesül, helyette nagyon is konkrét, brutális leírásokat kapunk például arról, milyen egy tömegverekedés belülről, vagy mi történik a téli napforduló ártatlannak induló megünneplése közben. Mozgalmi dalok csendülnek fel, a betelepült család feje, Reinhold pedig így szónokol: „Bajtársak! [...] Gondoljunk ezen a

napon az ōsnémet karácsonyra, és ünnepeljünk úgy, megszabadulva mindenféle keresztény befolyástól, miként az ōsapánk tették: szabadon és büszkén!” A közönség reakciójáról ezt olvassuk: „Reinhold nyilván berűgott kissé, mert egyébként észrevette volna a falusiak iszonyodó tekintetét, akiknek egyáltalán nem tetszett, hogy Reinhold le akar számolni az ő karácsonyukkal.” (263.) Az iszonyat fokozható: az ikrek máglyát gyűjtanak, és „fajidegen” könyveket, többek közt „Anne Frank hazugságait” (269.) vetik a tűzbe. Bár nagybátyjuk elismerését próbálják kivívni az akcióval, ő dűhrohamban tör ki, és a következő napokban arra kéri a testvéreket, látogassák sorba Bütenow házait, és mindenütt kérjenek bocsánatot.

Reinhold kétkulacsos taktikát folytat, általa képet kaphatunk arról, mennyire veszélyesek lehetnek a kimondott szavak. Bár Ben a narrátor, a történet központi karakterévé mégis Reinhold válik: az első pillantásra rokonszenvesnek tűnő férfi valójában a társaság legromlottabb tagja, aki a háttérből mozgatja a szálakat. Minden olyan jellemvonással rendelkezik, amellyel egy igazi manipulátor: barátságosnak mutatja magát, humoros, figyelmes és bizalomgerjesztő; látszólagos jó tulajdonságait azonban arra használja, hogy befolyást gyakoroljon másokra, és úgy érje el céljait, hogy a piszkos munkát a környezete végezze el helyette. Családi körben gyakran kinyilatkoztatja antiszemita, Hitler-párti nézeteit, egyszer figyelmezteti is a testvérét, hogy „ilyesmiről csak bizalmas körben beszélünk” (54.). Arra biztatja az ikreket, hogy menjenek csak lövöldözni az erdőbe, hiszen „az ilyen srácoknak ki kell tombolniuk magukat” (54.). Bent pedig a bizalmába avatja, lebeszéli a nyugati „szennyirodalom” olvasásáról, és a német föld szeretetéről szóló könyveket ad neki, majd miután kellően megdolgozta, azzal bízva meg, hogy kémkedjen a lakosok után, akik közül főleg Georg, a magának való és az őket kezdettől fogva kritizáló művész nem tetszik neki. Ő csupán beszél, kér, utasít, de nem cselekszik – hanem csak koordinálja az eseményeket. A regény végén Hartmut, a bátyja így jellemzi a viselkedését: „A fiaimat fegyverként használja, és velük harcol a világ ellen.” (314.) Reinhold zavaros gondolatai megszedítették az anya nélkül felnövekvő kamaszokat, de amikor a fiúk tetteiért neki is vállalnia kellene a felelősséget, akkor hallgat, és az ikreket bünteti. Ben sem szabadul a hatása alól: még akkor is mentegeti, amikor a saját élete forog kockán. „[C]salódást okoztam nekik. Mindenekelőtt Reinholdnak, aki szinte a fiának tekintett.” (312.) Ben szavai nemcsak saját ellentmondásos érzéseit leplezik le, hanem a közösség bizonytalanságáról is tükröt tartanak: mikor elsőként meglátja az ikreket, úgy emlékszik vissza, hogy „felzaklatott a megjelenésük” (10.), aztán mégis felidézi, hogy „jól éreztem magam ebben a társaságban” (28.). Majd egy nyomasztó beszélgetés miatt bűntudata lesz: „égett az arcom a szégyentől” (95.), s később arról is egyre többször olvasunk, hogy összezavarodik, rosszkedve van, nem érti, mibe keveredett pontosan.

Hasonló hozzáállás jellemzi a bütenowiakat is. Ben nagybátyja, Rolf bácsi eleinte ferde szemmel figyeli az idegeneket, de ő mondja ki az akár a regény kulcsaként is értelmezhető mondatot: „még mindig jobb, mintha külföldiek vagy drogosok jönnének”. (89.) A Kultúrpart szerzőjével, Vörös Eszterrel együtt feltehetjük a kérdést: „meddig kell vajon elmenni, hogy már ne legyen jobb?” (*ekultura.hu*, 2018. 12. 17.) A polgárok ugyanis sokáig örömmel vesznek részt a Reinholdék

által szervezett közösségépítő tevékenységekben (a régi faluház felújítása, ünnepek, néptáncstanulás), furcsaságaik felett pedig szemet hunynak, vagy egyenesen támogatják nyugatellenes, fajvédő törekvéseiket. Egy brutális gyilkosság „kell” hozzá, hogy ráébredjenek: Reinhold eszméi megmétélyezték a települést. A gyilkosság áldozata Georg, elkövetői az ikrek, egyetlen szemtanúja pedig Ben, akit el akarnak tenni láb alól, nehogy elárulja őket. A falu kiveti magából a betolakodókat, és életben tartja Georg emlékét, de a zárlatból az tűnik ki, hogy az egyéni felelősségvállalás elmarad: a radikálisok ellen alapított akciószövetség egyik alelnöke épp Rolf bácsi lesz, korábbi lelkes támogatójuk. E tisztség vállalása nem a bűntudatról szól, hanem arról, hogy hirtelen zajlik az átállás egyik oldalról a másikra, így nem történhet meg a bűnök valódi feldolgozása.

„[Ú]gy érzem, hogy mindent magam mögött hagytam, és valami új kezdődik az életemben. Valahogy úgy vagyok, mint a falunk, amit télen elnyel a hó, de tavasszal újraéled és megszabadul. Talán egyszer nekünk is sikerül majd.” (316.) A „talán” kifejezés használata egyszerre lemondó és reménykeltő. Ezzel a befejezéssel Daniel Höra azt sugallja, hogy nem lehet biztosan tudni, sikerül-e megállítani a kirekesztő eszmék terjedését, élhetünk-e egy olyan világban, amelyben visszaszorul a gyűlölködés. Talán igen, talán nem. (*Scolar*)

LAPIS-LOVAS ANETT CSILLA

Felelős kiadó: IMRE LÁSZLÓ

Kiadja az Alföld Alapítvány megbízásából az Alföld szerkesztősége

Tipográfia: Kass János

Szedés, tördelés: Alföld szerkesztősége

Nyomás: Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen

Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

Index: 25 901 ISSN: 0401—3174

---

Szerkesztőség és kiadóhivatal: 4024 Debrecen, Piac u. 68. Telefon és fax: (52) 412-626 — Postafiók száma: 4001 Debrecen 144. — Kéziratot nem őrzünk meg és nem küldünk vissza. — Előfizetésben terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág. Előfizethető közvetlen a postai kézbesítőknél, az ország bármely postáján, Budapesten a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban és a Központi Hírlap Centrumnál (Bp., VIII. ker. Orczy tér 1. tel.: 06 1/477-6300; postacím: Bp., 1900). További információ: 06 80/444-444; [hirlapelofizetes@posta.hu](mailto:hirlapelofizetes@posta.hu) — Évi előfizetés 7200 Ft, félévi 3600 Ft. — Befizetéskor minden esetben kérjük feltüntetni az *Alföld* irodalmi, művészeti és kritikai folyóirat nevét.























